

บทที่ 4

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax)

1. ความนำ

ภาษีเงินได้เป็นภาษีอากรประเมิน(assessable tax)ที่อยู่ในอำนาจการจัดเก็บของรัฐบาลกลางเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพภายในของระบบเศรษฐกิจ และการบรรลุการกระจายความเป็นธรรมในสังคม แบ่งออกเป็นภาษีเงินได้ที่จัดเก็บจากเงินได้ของบุคคลหรือครัวเรือนและภาษีเงินได้ที่จัดเก็บจากเงินได้ของหน่วยธุรกิจนิติบุคคล ซึ่งภาษีทั้งสองชนิดอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดเดียวกันคือ จัดเก็บจากเงินได้ การจัดเก็บภาษีจากเงินได้ที่บุคคลธรรมดาทำมาหาได้ เรียกว่า ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (personal income tax) ส่วนภาษีที่เก็บจากเงินได้อันเกิดจากการประกอบธุรกิจของนิติบุคคล เรียกว่า ภาษีเงินได้นิติบุคคล (corporate income tax) การศึกษาเกี่ยวกับภาษีเงินได้จึงแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองบท ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับภาษีเงินได้ โครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทย และผลทางเศรษฐกิจของการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในด้านต่าง ๆ ส่วนโครงสร้างภาษีเงินได้นิติบุคคลของไทยจะกล่าวในบทที่ 5

2. ทฤษฎีภาษีเงินได้

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับเงินได้ (concept of income)

ศาสตราจารย์ Robert Murray Haig และศาสตราจารย์ Henry C.

Simons ได้ให้ความหมายของคำว่า “เงินได้” ดังนี้¹

Robert Murray Haig ได้นิยามไว้ว่า

“ เงินได้ คือ การเพิ่มขึ้นของอำนาจของบุคคลที่จะสนองความต้องการของตนเอง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อำนาจดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย เงินหรือสิ่งอื่นใดที่อาจวัดค่าได้ในรูปของเงิน ”

Henry C. Simons ได้นิยามไว้ว่า

“ เงินได้ คือ ผลบวกของการบริโภคและการเปลี่ยนแปลงของระดับทรัพย์สินสุทธิ ”

คำนิยามดังกล่าวข้างต้นนี้มีความหมายในทำนองเดียวกัน นักเศรษฐศาสตร์การคลังจึงนำเอาคำนิยามทั้งสองมารวมกัน และเรียกว่า คำนิยามของ Haig - Simons ดังนี้

“ เงินได้ คือ มูลค่าในรูปตัวเงินของการเพิ่มขึ้นของอำนาจของบุคคลที่จะสนองความต้องการของตนเองในช่วงระยะเวลาหนึ่งซึ่งมีค่าเท่ากับผลบวกของการบริโภคในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และการแปลงระดับทรัพย์สินสุทธิ ”²

การเพิ่มขึ้นของอำนาจของบุคคลที่จะใช้สนองความต้องการของตนเองจะรวมเอาศักยภาพในการเพิ่มขึ้นของการบริโภคจากเงินได้ทุกๆ แหล่งไม่ว่าจะเป็นเงินได้ประเภทใด เช่น ค่าจ้าง เงินเดือน กำไรจากธุรกิจ ค่าเช่า ค่าสิทธิ เงินปันผล และดอกเบี้ย เป็นต้น

2.2 หลักการและวิธีการจำแนกประเภทเงินได้

เงินได้ของบุคคลที่ใช้เป็นดัชนีวัดความสามารถในการเสียภาษีนั้น เราจะเห็นได้ว่าในรอบปีภาษีหนึ่ง ๆ เงินได้ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่งได้รับอาจมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับจำนวนปัจจัยการผลิตที่เขาครอบครอง ในการแบ่งประเภทเงินได้ Paul A. Samuelson ได้เสนอแนะให้แยกเงินได้ออกเป็นสองประเภท คือ เงินได้ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง (earned income) หรือเงินได้จากการใช้แรงงาน และเงินได้ที่ได้มาโดยมิต้องอาศัยน้ำพักน้ำแรง (unearned income) หรือเงินได้ที่มีต้องไม่ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นการจำแนกตามความยากง่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินได้แต่ละประเภทที่มีความยากง่ายแตกต่างกัน กล่าวคือเงินได้บางประเภทได้มาด้วยความเหน็ดเหนื่อยต้องอาศัยน้ำพักน้ำแรง เช่น เงินได้จากการจ้างงาน แต่เงินได้บางประเภทผู้มีเงินได้มิต้องใช้น้ำพักน้ำแรง เช่น เงินได้จากดอกเบี้ย ค่าเช่า เงินปันผล เป็นต้น ดังนั้น เราจะวางหลักเกณฑ์การจัดเก็บภาษีอย่างไรจึงเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้

เสียภาษี เราควรจะคำนวณภาษีโดยแยกเงินได้แต่ละประเภทของบุคคลออกจากกันเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์และอัตราภาษีให้แตกต่างกัน หรือควรรวมเงินได้ทุกประเภทของบุคคลและดำเนินการจัดเก็บบนหลักเกณฑ์เดียวกัน ระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้วิธีแรกซึ่งแยกเงินได้แต่ละประเภทของบุคคลออกจากกัน เราเรียกว่า ภาษีเงินได้เฉพาะประเภท (schedule income taxation) และส่วนระบบการจัดเก็บภาษีวิธีที่สองซึ่งรวมเงินได้ของบุคคลทุกประเภท เราเรียกว่า ภาษีเงินได้รวมประเภท (global income taxation) วิธีการคำนวณภาษีทั้งสองวิธี ต่างก็มีข้อดี ข้อเสีย ทั้งในแง่ของการจัดเก็บและผลต่อความเป็นธรรมแตกต่างกัน กล่าวคือ การจัดเก็บภาษีเงินได้แบบแยกเงินได้แต่ละประเภทออกจากกันซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นในเรื่องของความยากง่ายในการได้มาซึ่งเงินได้แต่ละลักษณะ เงินได้แต่ละประเภทจึงควรมีโครงสร้างอัตราภาษีแตกต่างกัน ทำให้การจัดเก็บภาษีบรรลุผลการกระจายความเป็นธรรม แต่การบริหารจะยุ่งยากมาก ส่วนการจัดเก็บภาษีตามแนวคิดแบบรวมคำนวณภาษีของเงินได้ทุกประเภทเข้าด้วยกันอันเป็นแนวคิดที่ละเอียดในเรื่องความยากง่ายของเงินได้ แต่ได้เน้นไปที่ศักยภาพของเงินได้ในการใช้สนองความต้องการการจัดเก็บภาษีตามแนวคิดนี้จึงทำให้การธำรงความเป็นธรรมของภาษีอ่อนด้อยลง แต่ง่ายในการบริหารการจัดเก็บ

2.3 อำนาจของรัฐบาลในการจัดเก็บภาษีเงินได้

ตามหลักวิชาการภาษีอากรนั้นรัฐ ๆ หนึ่งจะเก็บภาษีจากบุคคลใด ๆ ได้นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างรัฐนั้นกับบุคคลที่ต้องเสียภาษีอย่างใดอย่างหนึ่ง จากหลักการที่นิยมใช้ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลผู้จัดการเก็บภาษีกับผู้เสียภาษีซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 3 หลักใหญ่ๆ คือหลักถิ่นที่อยู่ (resident rule) หลักแหล่งเงินได้ (source rule) และหลักสัญชาติ (citizenship rule) ดังนี้³

2.3.1 หลักถิ่นที่อยู่ ตามหลักถิ่นที่อยู่ถือว่าผู้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศใดต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลของประเทศนั้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสัญชาติใดก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากว่า บุคคลที่เข้ามาอยู่อาศัยต่างก็ได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะของรัฐบาล ดังนั้น บุคคลนั้นจึงต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลด้วย ทั้งนี้ ไม่ว่าเงินได้ที่ได้รับนั้นจะเกิดขึ้นในประเทศหรือต่างประเทศ เพียงแต่เงินได้ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศจะเสียภาษีกี่ต่อเมื่อนำเงินได้นั้นเข้ามาใน

ประเทศ โดยทั่วไปหลักถิ่นที่อยู่จะยึดเอาจำนวนวันที่บุคคลเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศถึง 180 วัน ของปีภาษีหนึ่ง ๆ ว่าเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศ

2.3.2 หลักแหล่งเงินได้ ตามหลักแหล่งเงินได้ถือว่า เงินได้ที่เกิดจากแหล่งในประเทศใดต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลของประเทศนั้น ทั้งนี้เนื่องจากว่า เงินได้ที่บุคคลได้รับเป็นผลจากการใช้ทรัพยากรของประเทศนั้น เงินได้ทุกรูปแบบที่บุคคลได้รับไม่ว่าจะได้มาจากการใช้แรงงานหรือได้มาจากทรัพย์สินจะต้องเสียภาษีในประเทศนั้น

2.3.3 หลักสัญชาติ ตามหลักสัญชาติถือว่า บุคคลที่ถือสัญชาติของประเทศใดต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลของประเทศนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลนั้นได้รับการคุ้มครองและได้รับประโยชน์จากสินค้าและบริการสาธารณะของรัฐบาล

หลักการทั้งสามหลักที่กล่าวมาในทางปฏิบัติ มีอยู่ 2 หลักเท่านั้นที่ประเทศต่าง ๆ นิยมนำไปใช้ คือ หลักถิ่นที่อยู่ และหลักแหล่งเงินได้ บางประเทศก็ใช้ผสมกัน ในกรณีของประเทศไทย การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีเงินได้นิติบุคคลต่างก็ใช้ทั้งสองหลักผสมกัน

2.4 ขั้นตอนการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ขั้นตอนการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มี 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรก การรวมเงินได้พึงประเมิน (gross income หรือ assessable income) ขั้นตอนที่สอง หาเงินได้ปรับปรุงแล้ว (adjusted gross income) และขั้นตอนที่สาม หาเงินได้สุทธิหรือเงินได้พึงคำนวณภาษี (net income หรือ taxable income) ดังนี้

2.4.1 การรวมเงินได้พึงประเมิน เงินได้พึงประเมิน คือ เงินได้อันเข้าลักษณะพึงเสียภาษีเงินได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ของประเทศนั้น ๆ โดยทั่วไปเงินได้พึงประเมินจะประกอบด้วย เงินได้ ทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่อาจคำนวณค่าได้เป็นเงินที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเงินได้พึงประเมินนี้ยังมีได้สะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของอำนาจของบุคคลที่จะสนองความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เพราะยังมีได้หักค่าใช้จ่ายที่ผู้มีเงินได้ต้องสูญเสียไปเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินได้นั้น

2.4.2 เงินได้ปรับปรุงแล้ว เงินได้ปรับปรุงแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เงินได้หลังหักค่าใช้จ่าย เป็นเงินได้ที่สะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของอำนาจของบุคคลที่จะสนองความต้องการของตนเองได้อย่างแท้จริง เพราะได้หักค่าใช้จ่ายในการได้มาซึ่งเงินได้นั้นออกแล้ว อย่างไรก็ตาม เพื่อความเป็นธรรมในหมู่ผู้เสียภาษีอากรและการบริหารจัดการเก็บมีความโปร่งใส(transparency)กฎหมายภาษีจะต้องบัญญัติหลักเกณฑ์ในการหักค่าใช้จ่ายในการได้มาซึ่งเงินได้ไว้อย่างชัดเจน

2.4.3 เงินได้สุทธิ เงินได้สุทธิหรือเงินได้พึงคำนวณหาภาษีที่ต้องชำระ เป็นเงินได้ที่ได้จากการนำเอาเงินได้ปรับปรุงแล้วมาหักค่าลดหย่อนต่างๆเพื่อบรรเทาภาระภาษีแก่ผู้เสียภาษีอันเป็นการปรับปรุงฐานภาษีให้เป็นธรรมในแง่ของการภาษีอากร โดยปรับฐานภาษีให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการใช้จ่ายเลี้ยงครอบครัวของผู้เสียภาษี รวมทั้งการหักค่าลดหย่อนเพื่อบรรลุนิติประสงค์ในด้านอื่น ๆ โดยการให้หักค่าลดหย่อนที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาระการเลี้ยงครอบครัว อย่างไรก็ตาม เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมกฎหมายภาษีจะต้องบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน

3. โครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทย

โครงสร้างภาษีอากรแต่ละชนิดที่รัฐบาลดำเนินการจัดเก็บโดยทั่วไปจะแบ่งโครงสร้างภาษีออกเป็น 7 องค์ประกอบ คือ ผู้มีหน้าที่เสียภาษี การยกเว้นภาษี ฐานภาษี อัตราภาษี วิธีการชำระภาษี วิธีหาข้อยุติในกรณีมีปัญหาขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้เสียภาษี(การอุทธรณ์ภาษี) และการบังคับและการลงโทษตามกฎหมาย

การที่ต้องแบ่งโครงสร้างภาษีออกเป็น 7 องค์ประกอบอย่างละเอียดนั้น ก็เพื่อให้การบริหารการจัดเก็บเป็นไปอย่างชัดเจน ผู้เสียภาษีได้ทราบรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติ ผู้จัดเก็บก็ดำเนินการอย่างไม่คลุมเครือ ส่งผลให้การจัดเก็บมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาวิชานี้จะกล่าวถึงเฉพาะองค์ประกอบ 5 ประการแรกเท่านั้น และในหัวข้อสุดท้ายจะศึกษาผลทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากการจัดเก็บภาษี

3.1 ผู้มีหน้าที่เสียภาษี

ตามประมวลรัษฎากรกำหนดให้บุคคลผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีดังนี้

- (1) บุคคลธรรมดา
- (2) ห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่ไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล
- (3) ผู้ถึงแก่ความตายก่อนถึงกำหนดยื่นแบบแสดงรายการ
- (4) กองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง

ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาทั้ง 4 ประเภทดังกล่าว พิจารณาในรายละเอียดได้ดังนี้⁴

บุคคลธรรมดา หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตโดยสภาพของบุคคล ข้อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดเมื่อถึงแก่ความตาย หากบุคคลดังกล่าวมีรายได้ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะต้องเสียภาษีโดยไม่ต้องคำนึงถึงอายุ ความสามารถ และสัญชาติ บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ในกรณีที่ผู้มีเงินได้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีและเสียภาษีด้วยตนเองได้ ประมวลรัษฎากรก็บัญญัติให้บุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการแทนไว้ ส่วนกรณีเงินได้ของสามีและภริยามีบทบัญญัติพิเศษให้ถือว่าเงินได้ของภริยาเป็นเงินได้ของสามี

ห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่ไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล แยกพิจารณาออกได้ 2 กรณี คือ

กรณีแรก ห้างหุ้นส่วนที่ไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล หมายถึง การที่บุคคลธรรมดาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงเข้าหุ้นกันไม่ว่าจะเป็นเงิน แรงงาน หรือทรัพย์สิน เพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแบ่งปันผลกำไรที่จะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น

กรณีที่สอง คณะบุคคลที่ไม่ใช่นิติบุคคล หมายถึง การร่วมมือกันชั่วคราวของบุคคลคณะหนึ่งเพื่อดำเนินการจัดการ หรือกิจการบางประการขึ้นเพื่อแสวงหารายได้ แต่ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ที่จะแบ่งปันผลกำไรที่จะพึงได้แต่กิจการที่ร่วมกันทำ

ทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้ ผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการในชื่อของห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่ไม่ใช่นิติบุคคล ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือผู้จัดการ ตามแต่กรณี

ผู้ถึงแก่ความตายก่อนถึงกำหนดยื่นแบบแสดงรายการ ในกรณีที่บุคคลธรรมดา มีเงินได้ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะต้องเสียภาษี ถ้าหากบุคคลนั้นถึงแก่ความตายระหว่างปีภาษี คือระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคมของปี หรือถึงแก่ความตายก่อนยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษี ประมวลรัษฎากรบัญญัติให้ผู้จัดการมรดกหรือทายาท หรือผู้ครองทรัพย์สินมรดกแล้วแต่กรณี เป็นผู้รับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษี

กองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง ในปีภาษีที่ถัดจากปีที่เจ้าของมรดกถึงแก่ความตาย หากกองมรดกนั้นยังมีได้แบ่งให้กับทายาทคนใดคนหนึ่ง โดยเด็ดขาดไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม และกองมรดกได้ก่อให้เกิดรายได้ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องเสียภาษีให้ถือว่า กองมรดกเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา โดยให้ผู้จัดการมรดก หรือทายาท หรือผู้ครอบครองมรดกเป็นผู้รับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษี

3.2 หลักการในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทย

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทยจัดเก็บโดยอาศัยหลักแหล่งเงินได้ (source rule) และหลักถิ่นที่อยู่ (resident rule) ดังความในมาตรา 41 แห่งประมวลรัษฎากรดังนี้

“ผู้มีเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 ในปีภาษีที่ล่วงมาแล้ว เนื่องจากหน้าที่การงานหรือกิจการที่ทำในประเทศไทย หรือเนื่องจากกิจการของนายจ้างในประเทศไทย หรือเนื่องจากทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทย ต้องเสียภาษีตามบทบัญญัติในส่วนนี้ ไม่ว่าเงินได้นั้นจะจ่ายในหรือนอกประเทศไทย

ผู้ที่อยู่ในประเทศไทย มีเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 ในปีที่ล่วงมาแล้ว เนื่องจากหน้าที่การงานหรือกิจการที่ทำในต่างประเทศ หรือเนื่องจากทรัพย์สินที่อยู่ในต่างประเทศต้องเสียภาษีตามบทบัญญัติในส่วนนี้ เมื่อนำเงินได้พึงประเมินนั้นเข้ามาในประเทศไทย

ผู้ที่อยู่ในประเทศไทยชั่วระยะเวลาหนึ่งหรือหลายระยะเวลา ถ้ารวมเวลาถึง 180 วันในปีภาษีใด ให้ถือว่าผู้นั้นอยู่ในประเทศไทย”

จากบทบัญญัติข้างต้น อำนาจของรัฐบาลในการเก็บภาษีเงินได้เป็นการจัดเก็บตามหลักแหล่งเงินได้และหลักถิ่นที่อยู่ กล่าวคือ กรณีแหล่งเงินได้ในประเทศไทยไม่ว่าผู้มีเงินได้จะมีสัญชาติไทยหรือสัญชาติอื่นหรืออยู่ที่ไหนก็ตาม ถ้ามีเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากรในปีภาษีที่ล่วงมาแล้วจากแหล่งเงินได้ในประเทศไทย เนื่องจากหน้าที่การงานที่ทำในประเทศไทย หรือกิจการที่ทำในประเทศไทยไม่ว่าเงินได้นั้นจะจ่ายในหรือนอกประเทศไทยต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในประเทศไทยเสมอ

ส่วนกรณีหลักถิ่นที่อยู่ ผู้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยทุกคนต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในประเทศไทยไม่ว่าเงินได้นั้นจะเกิดขึ้นในประเทศไทยเนื่องจากกรณีใดกรณีหนึ่งดังกล่าวข้างต้น หรือเงินได้นั้นเกิดขึ้นในต่างประเทศ เนื่องจากหน้าที่การงานที่ทำในต่างประเทศหรือกิจการที่ทำในต่างประเทศ หรือทรัพย์สินที่อยู่ในต่างประเทศ เมื่อนำเงินได้นั้นเข้ามาในประเทศไทย ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในประเทศไทย

คำว่า "ผู้อยู่ในประเทศไทย" หมายความว่า บุคคลผู้ใดอยู่ในประเทศไทยชั่วระยะเวลาหนึ่งหรือหลายระยะเวลารวมทั้งหมดถึง 180 วันในปีภาษีใดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้อยู่ในประเทศไทย

ส่วนคำว่า "ปีภาษี" หมายความว่า ปีปฏิทิน คือเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม จนถึงวันที่ 31 ธันวาคมของปี

การที่จะถือว่าเป็นผู้อยู่ในประเทศไทยในปีภาษีใดถึง 180 วัน บุคคลนั้นจะต้องอยู่ในประเทศไทยในปีภาษีเดียวกันรวมระยะเวลาถึง 180 วัน ถ้าอยู่ติดต่อกันแต่เป็นระยะเวลาที่คาบเกี่ยวกันระหว่างปีภาษี คือ อยู่ในปีภาษีใดภาษีหนึ่งไม่ถึง 180 วัน แม้วรวมระยะเวลาที่อยู่ในปีที่ 2 ที่คาบเกี่ยวกันถึง 180 วันก็ตามไม่ถือว่าเป็นผู้อยู่ในประเทศไทย

3.3 ความหมายของเงินได้พึงประเมินที่ต้องเสียภาษี

เงินได้ที่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามประมวลรัษฎากรเรียกว่า “เงินได้พึงประเมินที่ต้องเสียภาษี” ดังความในมาตรา 39 แห่งประมวลรัษฎากร ดังนี้

เงินได้พึงประเมินที่ต้องเสียภาษี หมายความว่า เงินได้อันเข้าลักษณะพึงเสียภาษีเงินได้ตามที่กำหนดไว้ ในหมวดว่าด้วยภาษีเงินได้แห่งประมวลรัษฎากร และหมายความรวมถึงทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้รับ ซึ่งอาจคำนวณได้เป็นเงิน (มาตรา 39)

จากบทบัญญัติข้างต้น เงินได้อันเข้าลักษณะพึงเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ได้แก่

- (1) เงิน
- (2) ทรัพย์สินซึ่งอาจคำนวณได้เป็นเงิน
- (3) ประโยชน์ที่อาจคำนวณได้เป็นเงิน
- (4) ภาษีอากรที่ผู้จ่ายเงินหรือผู้อื่นออกแทนให้
- (5) เครดิตภาษีตามที่กฎหมายกำหนด

3.4 การยกเว้นภาษี

การยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จำแนกออกเป็น 2 กรณี คือ บุคคลที่ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและเงินได้พึงประเมินที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องนำมารวมคำนวณภาษีเงินได้

3.4.1 บุคคลที่ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีดังนี้

(1) บุคคลตามข้อผูกพันที่ประเทศไทยมีอยู่ตามสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ หรือทางเทคนิคระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ (พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2499)

(2) องค์การสหประชาชาติ ทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติและเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การ หรือทบวงการชำนัญดังกล่าวซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศไทย ในเมื่อประเทศไทยมีข้อผูกพันให้ยกเว้นตามอนุสัญญาหรือความตกลง (พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2500)

(3) สถานเอกอัครราชทูต สถานทูต สถานกงสุลใหญ่ สถานกงสุล บุคคล ในคณะทูต บุคคลในคณะกงสุล และบุคคลที่ถือว่าอยู่ในคณะกงสุลตามความตกลงทั้งนี้ให้ เป็นไปตามหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกัน (พ.ร.ฎ.) (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2500

(4) บุคคลที่อยู่ในประเทศที่มีอนุสัญญาว่าด้วยการเว้นการเก็บภาษีซ้อนที่ รัฐบาลไทยได้ทำไว้กับรัฐบาลต่างประเทศตามเงื่อนไขที่กำหนด ปัจจุบันประเทศไทยได้ทำ สัญญาภาษีซ้อนไว้กับประเทศต่างๆ รวม 27 ประเทศ คือ ประเทศสวีเดน นอร์เว เดนมาร์ก ญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สิงคโปร์ เกาหลี อิตาลี สหราชอาณาจักรอังกฤษ ไอร์แลนด์เหนือ ปากีสถาน เบลเยียม อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ โปแลนด์ แคนาดา ฟินแลนด์ อินเดีย ออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ออสเตรเลีย ศรีลังกา ฮังการี เวียดนาม และสหรัฐอเมริกา (พระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 18) พ.ศ.2505)

(5) ยกเว้นให้แก่บุคคลตามที่กำหนดไว้ในความตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับ องค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกี่ยวกับสำนักงานใหญ่ขององค์การ รัฐมนตรีแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย (ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับวันที่ 17 ลงวันที่ 12 มกราคม 2515) ซึ่งได้แก่

(5.1) ผู้อำนวยการซีเมส หรือพนักงานใด ๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ทำ การแทนผู้อำนวยการซีเมส

(5.2) พนักงานระหว่างประเทศซึ่งมีชื่อส่งไป และได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ของไทยที่เหมาะสมแล้ว โดยได้รับการยกเว้นจากภาษีทางตรงทั้งปวง สำหรับเงินเดือนและรายได้ซึ่งองค์การได้จ่ายให้

(5.3) ผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษา นอกจากพนักงานของซีเมสผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อซีเมส

(6) เงินได้ที่ผู้ว่าการ ผู้ว่าการสำรอง กรรมการ กรรมการสำรอง พนักงาน ลูกจ้าง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญซึ่งปฏิบัติงานของธนาคารพัฒนาเอเชียได้รับจากธนาคาร ดังกล่าว (พ.ร.บ. ให้อำนาจปฏิบัติการเกี่ยวกับธนาคารพัฒนาเอเชีย พ.ศ.2509)

(7) บุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติอเมริกันซึ่งเป็นลูกจ้างหรือพนักงานของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ตามโครงการและเงื่อนไขที่รัฐบาลไทยเห็นชอบ (คำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ 79/2515 ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2515)

3.4.2 เงินได้พึงประเมินที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องนำมารวมคำนวณภาษีเงินได้มีดังนี้(ดู มาตรา 42)

(1) ค่าเบี้ยเลี้ยง หรือค่าพาหนะ ซึ่งลูกจ้างหรือผู้รับหน้าที่หรือตำแหน่งงานหรือผู้รับทำงานให้ ได้จ่ายไปโดยสุจริตตามความจำเป็นเฉพาะในการที่ต้องปฏิบัติการตามหน้าที่ของตน และได้จ่ายไปทั้งหมดในการนั้น

(2) ค่าพาหนะและเบี้ยเลี้ยงเดินทางตามอัตราที่รัฐบาลกำหนด โดยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยอัตราค่าพาหนะและเบี้ยเลี้ยงเดินทาง

(3) เงินค่าเดินทางซึ่งนายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้าง เฉพาะส่วนที่ลูกจ้างได้จ่ายทั้งหมดโดยจำเป็นเพื่อการเดินทางจากต่างถิ่นในการเข้ารับงานเป็นครั้งแรก หรือในการกลับถิ่นเดิมเมื่อการจ้างสิ้นสุดแล้ว แต่ช้อยยกเว้นครั้งนี้ มิได้รวมถึงค่าเดินทางที่ลูกจ้างได้รับในการกลับถิ่นเดิม และในการเข้ารับงานของนายจ้างเดิมภายใน 365 วัน นับแต่วันที่การจ้างงานครั้งก่อนได้สิ้นสุดลง

(4) เงินเพิ่มเติมพิเศษประจำตำแหน่ง และเงินค่าเช่าบ้าน หรือบ้านที่ให้อยู่โดย ไม่ต้องเสียค่าเช่าสำหรับข้าราชการสถานทูต หรือสถานกงสุลไทยในต่างประเทศ

(5) เงินได้จากการขายหรือส่วนลดจากการซื้ออาคารสแตมป์ไปรษณียากรของรัฐบาล

(6) เบี้ยประชุมกรรมการ หรือค่าสอน ค่าสอบ ที่ทางราชการหรือสถานศึกษาของทางราชการจ่ายให้

(7) ดอกเบี้ย ดังต่อไปนี้

(7.1) ดอกเบี้ยสลากออมสิน หรือดอกเบี้ยเงินฝากออมสินของรัฐบาล เฉพาะประเภทเงินฝากเพื่อเรียก

(7.2) ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ที่ได้รับจากสหกรณ์

(7.3) ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารในราชอาณาจักรที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามประเภทออมทรัพย์ เฉพาะกรณีที่ผู้มีเงินได้ได้รับดอกเบี้ยดังกล่าวในจำนวนรวมกันทั้งสิ้นไม่เกิน 10,000 บาทตลอดปีภาษีนั้น ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีเงินได้ (ฉบับที่ 41)

(8) การขายสังหาริมทรัพย์อันเป็นมรดก หรือสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาโดยมิได้มุ่งในทางการค้าหรือหากำไร แต่ไม่รวมถึงเรือกำปั่น หรือเรือที่มีระวางตั้งแต่ 6 ตันขึ้นไป หรือเรือกลไฟ หรือเรือยนต์ที่มีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไป หรือ เรือแพ

(9) เงินได้ที่ได้รับจากการอุปการะโดยหน้าที่ธรรมจรรยา เงินได้ที่รับจากการรับมรดก หรือจากการให้โดยเสน่หาเนื่องในพิธีหรือตามโอกาสแห่งขนบธรรมเนียมประเพณี

(10) รางวัลเพื่อการศึกษาหรือค้นคว้าในวิชาการ รางวัลสลากกินแบ่ง หรือ สลากออมสินของรัฐบาล รางวัลที่ทางราชการจ่ายให้ในการประกวดหรือแข่งขัน ซึ่งผู้รับมิได้มีอาชีพในการประกวดหรือแข่งขัน หรือสินบนรางวัลที่ทางราชการจ่ายให้เพื่อประโยชน์ในการปราบปรามการกระทำความผิด

(11) บำนาญพิเศษ บำเหน็จพิเศษ บำนาญตกทอด หรือบำเหน็จตกทอด

(12) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด เงินที่ได้จากการประกันภัยหรือการฌาปนกิจสงเคราะห์

(13) เงินส่วนแบ่งกำไรจากห้างหุ้นส่วนสามัญหรือคณะบุคคลซึ่งต้องเสียภาษีตามบทบัญญัติในส่วนนี้ แต่ไม่รวมถึงเงินส่วนแบ่งของกำไรจากกองทุน

(14) เงินได้ของชาวนาที่ได้จากการขายข้าว อันเกิดจากกสิกรรมที่ตนและครอบครัวได้ทำเอง

(15) เงินได้ที่ได้จากกองมรดก ซึ่งเสียภาษีเงินได้แล้ว

(16) เงินได้ที่ได้กำหนดยกเว้น โดยกฎกระทรวง (ฉบับที่ 126) ซึ่งปัจจุบันมี ยกเว้น ดังนี้

(16.1) เงินได้จากกิจการของโรงเรียนเอกชนซึ่งได้ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน แต่ไม่รวมถึงเงินได้จากการขายของ การรับจ้างทำของหรือการให้บริการอื่นใดที่โรงเรียนเอกชน ซึ่งเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาได้รับจากผู้ซึ่งมิใช่ นักเรียน

(16.2) เงินได้จากการจำหน่าย หรือส่วนลดจากการจำหน่ายสลาก
กินแบ่งของรัฐบาล

(16.3) เงินได้ส่วนที่เป็นค่าจ้างการทำงาน ในระหว่างเวลาปิดภาคการ
ศึกษาของคนต่างด้าวซึ่งเป็นนักเรียน นักศึกษาหรือนิสิตที่เข้ามาศึกษา ณ สถานศึกษาใน
ประเทศไทย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ล้อยปฏิบัติต่อกัน

(16.4) เงินได้ส่วนที่เป็นค่ารักษาพยาบาลที่นายจ้างจ่ายให้หรือ จ่าย
แทนลูกจ้างเป็นค่ารักษาพยาบาลสำหรับ

(ก) ลูกจ้าง สามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานซึ่งอยู่ในความ
อุปการะเลี้ยงดูของลูกจ้าง ทั้งนี้ เฉพาะสำหรับการรักษาพยาบาลที่กระทำในประเทศไทย

(ข) ลูกจ้างในกรณีที่จะต้องได้รับการรักษาพยาบาลในต่างประเทศ
ในขณะที่ปฏิบัติการตามหน้าที่ในต่างประเทศเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ เงินจำนวนดังกล่าวได้จ่าย
ไปทั้งหมดในการนั้น

(16.5) เงินที่ทางราชการจ่ายให้เป็นเงินค่าเช่าบ้านหรือเงินที่คำนวณ
ได้จากมูลค่าของการได้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า เงินช่วยการศึกษาบุตร เงินช่วยเหลือบุตร เงินค่า
เบี้ยกันดาร เงินยังชีพ หรือเงินค่าอาหารทำการนอกเวลา

(16.6) เงินค่าเช่าบ้านที่ได้รับจากรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีใช้บริษัทหรือห้าง
หุ้นส่วนนิติบุคคลเท่าที่ผู้ที่มีเงิน ได้จ่ายไปโดยสุจริตตามความเป็นจริง หรือเงินที่คำนวณได้
จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านที่รัฐวิสาหกิจดังกล่าวให้อยู่โดยมิต้องเสียค่าเช่าและรัฐวิสาหกิจผู้
จ่ายเงินมิได้ออกค่าภาษีเงิน ได้สำหรับเงิน ได้จำนวนดังกล่าวให้

(16.7) เงินช่วยเหลือการศึกษา เงินช่วยเหลือบุตร เงินค่าเบี้ยกันดาร
หรือเงินยังชีพที่ได้รับจากรัฐวิสาหกิจซึ่งมีใช้บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในอัตราเดียว
กันกับที่ทางราชการจ่ายให้แก่ข้าราชการและรัฐวิสาหกิจผู้จ่ายเงินมิได้ออกค่าภาษีเงิน ได้
สำหรับเงิน ได้จำนวนดังกล่าวให้

(16.8) รางวัลที่ทางราชการจ่ายให้เพื่อประโยชน์ในการป้องกันมิให้
การกระทำความผิดเกี่ยวกับภาษีอากร

(16.9) ดอกเบี้ยเงินสะสมที่ได้รับจากรัฐวิสาหกิจซึ่งไม่ใช่บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในอัตราเดียวกับที่ทางราชการจ่ายให้แก่ราชการ และรัฐวิสาหกิจมิได้ออกภาษีเงินได้สำหรับเงินได้จำนวนดังกล่าวให้

(16.10) เงินได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลต่างประเทศซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทยได้รับจากรัฐบาลของตน ทั้งนี้ โดยให้เป็นไปตามหลักก้อยที่ก้อยปฏิบัติต่อกัน

(16.11) เงินได้ส่วนที่เป็นเงินเดือนและเงินใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งที่ทำหรือจากการรับทำงานให้คนต่างด้าวซึ่งเป็นผู้แทนของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทยได้รับจากคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ

(16.12) เงินได้ที่ทางราชการจ่ายให้เพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงการคลัง ได้อนุญาตให้เบิกจ่ายได้

(16.13) เงินได้ส่วนที่เป็นเงินเดือน ค่าจ้าง และเงินใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากหน้าที่ หรือตำแหน่งที่ทำหรือจากการรับทำงานให้ที่คนต่างด้าวซึ่งไม่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยได้รับจาก

(ก) คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเกี่ยวกับการโอนย้ายถิ่นฐานในการปฏิบัติงานในประเทศไทย

(ข) รัฐบาลแห่งประเทศของตนในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อพยพจากอินโดจีนในประเทศไทย

(16.14) เงินได้จากการขายอสังหาริมทรัพย์อันเป็นมรดก หรืออสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับจากการให้โดยเสน่หาที่ตั้งอยู่นอกกรุงเทพมหานคร เทศบาล สุขาภิบาลหรือเมืองพัทยา หรือการปกครองท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น โดยเฉพาะ ทั้งนี้ เฉพาะเงิน ได้จากการขายในส่วนที่ไม่เกิน 200,000 บาทต่อปี ตลอดจนภาษีนั้น

(16.15) เงินได้จากการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในอสังหาริมทรัพย์ให้แก่บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของตนโดยไม่มีค่าตอบแทน บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวไม่รวมถึงบุตรบุญธรรม

(16.16) เงินได้จากการขายสินค้ายาสูบที่โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังได้เสียภาษีเงินได้แทนผู้ขายสินค้าดังกล่าวทุกทอด

(16.17) ดอกเบี้ยพันธบัตรขององค์การรัฐบาลหรือสถาบันการเงินที่มีกฎหมายโดยเฉพาะของประเทศไทยจัดตั้งขึ้นสำหรับให้กู้ยืมเงินเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรม พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรม ทั้งนี้ เฉพาะพันธบัตรที่จำหน่ายในต่างประเทศและผู้มีเงินได้พึงประเมินนั้นมิได้เป็นผู้อยู่ในประเทศไทยสำหรับการจ่ายเงินตั้งแต่วันที่ 18 เมษายน 2528 เป็นต้นไป

(16.18) ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

(16.19) เงินได้จากการขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แต่ไม่รวมถึงเงินได้จากการขายหลักทรัพย์ที่เป็นหุ้นกู้ หรือพันธบัตร

(16.20) เงินค่าทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ทั้งนี้ เฉพาะที่ดินที่ต้องเวนคืนและอสังหาริมทรัพย์อื่นบนที่ดินที่ต้องเวนคืน

(16.21) ประโยชน์ที่ได้รับจากการจำหน่ายตัวเงิน หรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้สินตามมาตรา 40 (4) (ก) และผู้รับมิใช่ผู้ทรงคนแรก หรือประโยชน์ที่ได้รับจากการโอนหุ้นกู้หรือพันธบัตรตามมาตรา 40 (4) (ข) ตัวอย่างตราสารแสดงสิทธิในหนี้สิน ได้แก่ หลักฐานทำนองเดียวกับตัวเงิน แต่มีรายการไม่ครบเข้าลักษณะเป็นตัวเงิน หรือใบแจ้งรับรองหุ้น เป็นต้น

(17) รางวัลสลากบำรุงกาชาดไทย เงินได้จากการขายหรือส่วนลดจากการซื้อสลากบำรุงกาชาดไทย

(18) ดอกเบี้ยที่ได้รับจากการคืนเงินภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร

(19) เงินได้จากการขายหน่วยลงทุนในกองทุนรวม

(20) เงินได้ของกองทุนรวม

(21) เงินได้ที่เป็นเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนที่สหกรณ์จ่ายให้แก่สมาชิก

(พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 40) พ.ศ. 2514)

(22) เงินปันผลที่ได้รับจากกิจการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเฉพาะที่ประกาศจ่ายในช่วงระยะเวลาที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องนำมารวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้ (พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน พ.ศ.2520 ตามมาตรา 34)

(23) เงินปันผลที่ได้รับจากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ประกอบการขนส่งทางทะเล และถือกรรมสิทธิ์เรือไทย หรือที่ประกอบกิจการอู่เรือที่ได้รับสิทธิประโยชน์ตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมการพาณิชย์กรรมนาวิ พ.ศ.2521 ซึ่งได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้ก็ต่อเมื่อ ได้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากรแล้ว

(24) เงินประโยชน์ทดแทนที่ผู้ประกันตนได้รับจากกองทุนประกันสังคมตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม

3.5 ประเภทของเงินได้และหลักเกณฑ์การหักค่าใช้จ่าย

เงินได้ที่จะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทยตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร เรียกว่า เงินได้พึงประเมิน (assessable income or gross income) แบ่งออกเป็น 8 ประเภทตามลักษณะการได้มาของเงินได้ หลักเกณฑ์และอัตราค่าใช้จ่ายที่กฎหมายยอมให้หักได้ มีดังนี้

3.5.1 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 1 ได้แก่ เงินได้เนื่องจากการจ้างงาน ไม่ว่าจะ

- (ก) เงินเดือน ค่าจ้าง เบี้ยเลี้ยง โบนัส เบี้ยหวัด บำเหน็จบำนาญ
- (ข) เงินค่าเช่าบ้านที่ได้รับจากนายจ้าง
- (ค) เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านซึ่งนายจ้างให้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า
- (ง) เงินที่นายจ้างจ่ายชำระหนี้ใดๆ ซึ่งลูกจ้างมีหน้าที่ที่ต้องชำระ
- (จ) เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใดๆ บรรณาที่ได้รับเนื่องจากการจ้างแรงงาน เช่น มูลค่าของการได้รับประทานอาหาร เป็นต้น

3.5.2 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 2 ได้แก่ เงินได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่ง

งานที่ทำ หรือจากการรับทำงานให้ ไม่ว่าจะเป็

(ก) ค่าธรรมเนียม ค่านายหน้า ค่าส่วนลด

(ข) เงินอุดหนุนในงานที่ทำ เบี้ยประชุม บำเหน็จ โบนัส

(ค) เงินค่าเช่าบ้านที่ได้รับเนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำ หรือจากการรับทำงานให้

(ง) เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านที่ผู้จ่ายเงินได้ให้อยู่ โดยไม่เสียค่าเช่า

(จ) เงินที่ผู้จ่ายเงินได้จ่ายชำระหนี้ใดๆ ซึ่งผู้มีเงินได้มีหน้าที่ต้องชำระ

(ฉ) เงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์ใดๆ บรรดาที่ได้รับเนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำหรือจากการรับทำงานให้ไม่ว่าหน้าที่หรือตำแหน่งงาน หรืองานที่รับทำให้นั้น จะเป็นการประจำ หรือชั่วคราว

สำหรับเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 1 และ 2 ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายให้หักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดดังนี้

(1) ผู้มีเงินได้สามารถหักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาได้ร้อยละ 40 ของเงินได้ แต่รวมกันแล้วต้องไม่เกิน 60,000 บาท (หมายถึง เงินได้พึงประเมินทั้งสองประเภทรวมกันหักค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 40 ไม่เกิน 60,000 บาท ถ้าร้อยละ 40 ของเงินได้ทั้งสองประเภทรวมกันแล้วเกิน 60,000 บาท ให้หักได้เพียง 60,000 บาท)

(2) ในกรณีสามีภริยาต่างฝ่ายต่างมีเงินได้ และความเป็นสามีภริยาได้มีอยู่ตลอดปีภาษี ให้ต่างฝ่ายต่างหักค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 40 แต่ไม่เกินฝ่ายละ 60,000 บาท ตัวอย่างเช่น สามีมีเงินได้ประเภทที่ 1 จำนวน 200,000 บาท ภริยามีเงินได้ประเภทที่ 1 จำนวน 100,000 บาทในปีภาษี ถ้าสามีภริยานำเงินได้มารวมคำนวณภาษีในชื่อของสามี เงินได้ทั้งหมด 300,000 บาท จะหักค่าใช้จ่ายได้ 100,000 บาท (เงินได้สามีหักค่าใช้จ่ายได้ 60,000 บาท เงินได้ภริยาหักค่าใช้จ่ายได้ 40,000 บาท) อนึ่ง กรณีนี้ แม้ว่าภริยาจะเลือกเสียภาษีโดยแยกเงินได้ประเภทที่ 1 ไปเสียภาษีในชื่อของภริยา การหักค่าใช้จ่ายก็ยังคงหักได้ในจำนวนเท่ากับกรณี

รวมจำนวน คือ เงินได้ของสามี 200,000 บาท หักค่าใช้จ่ายได้ 60,000 บาท ส่วนเงินได้ของภรรยา 100,000 บาท หักค่าใช้จ่ายได้ 40,000 บาท

(3) ในกรณีภริยามีเงินได้ประเภทที่ 1 และ 2 เฉพาะเงินได้ประเภทที่ 1 เท่านั้นที่ภริยาสามารถนำไปแยกคำนวณภาษีในชื่อของตนเองต่างหากจากเงินได้สามี ส่วนเงินได้ประเภทที่ 2 ต้องนำไปรวมคำนวณเสียภาษีในชื่อของสามี กรณีเช่นนี้การหักค่าใช้จ่ายของเงินได้ 2 ประเภทดังกล่าวต้องเฉลี่ยตามส่วน ตัวอย่างเช่น สามีมีเงินได้ประเภทที่ 1 จำนวน 80,000 บาท ส่วนภริยามีเงินได้ประเภทที่ 1 จำนวน 200,000 บาท มีเงินได้ประเภทที่ 2 (เช่น ค่านายหน้า) จำนวน 400,000 บาท ดังนี้ ภริยาสามารถนำเงินได้ประเภทที่ 1 ไปคำนวณเสียภาษีแยกต่างหากจากสามีก็ได้ ส่วนเงินได้ประเภทที่ 2 ต้องถือเป็นเงินได้ของสามีตามหลักทั่วไป แต่เนื่องจากเงินได้ของภริยาดังกล่าวนี้ กฎหมายให้หักค่าใช้จ่ายรวมกันได้เพียงร้อยละ 40 ของเงินได้แต่ไม่เกิน 60,000 บาท ดังนั้น จึงต้องเฉลี่ยค่าใช้จ่ายสำหรับเงินได้ทั้งสองประเภทดังนี้

วิธีเฉลี่ยค่าใช้จ่าย

เงินได้ประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 ของภริยารวมกัน 600,000 บาท

หัก ค่าใช้จ่ายตามกฎหมายกำหนด (ร้อยละ 40 แต่ไม่เกิน 60,000 บาท) = 60,000 บาท

ดังนั้น เงินได้ประเภทที่ 1 ของภริยา จำนวน 200,000 บาท

หัก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย $\frac{60,000}{600,000} \times 200,000 = 20,000$ บาท

600,000

เงินได้ประเภทที่ 2 ของภริยา จำนวน 400,000 บาท

หัก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยได้ $\frac{60,000}{600,000} \times 400,000 = 40,000$ บาท

600,000

จากตัวอย่างข้างต้น ภริยานำเงินได้ประเภทที่ 1 จำนวน 200,000 บาท ไปเสียภาษีในชื่อของตนเองโดยหักค่าใช้จ่ายได้ 20,000 บาท ส่วนเงินได้ประเภทที่ 2 จำนวน 400,000 บาท ต้องนำไปรวมคำนวณเสียภาษีในชื่อของสามี โดยเงินได้ส่วนนี้หักค่าใช้จ่ายเฉลี่ยได้ 40,000 บาท

ในกรณีเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 1 และ 2 เป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้ครั้งเดียวเพราะเหตุออกจากงาน โดยคำนวณจ่ายจากระยะเวลาที่ทำงาน ทั้งนี้ไม่ว่าเงินที่จ่ายนั้นจะจ่ายจากเงินกองทุนบำเหน็จบำนาญ หรือเงินอื่นใด ผู้มีเงินได้อาจเลือกเสียภาษีโดยวิธีหักภาษี ณ ที่จ่าย แทนการนำไปรวมคำนวณกับเงินได้อื่นตามหลักทั่วไปก็ได้ ซึ่งจะทำได้จะทำให้สามารถประหยัดภาษีได้

3.5.3 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 3 ได้แก่ ค่าแห่งคู่วิลด์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่น หรือเงินได้ที่มีลักษณะเป็นเงินรายปีอันได้มาจากพินัยกรรม นิติกรรมอย่างอื่น หรือคำพิพากษาของศาล

สำหรับเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 3 ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายเฉพาะเงินที่เป็นค่าแห่งลิขสิทธิ์ โดยให้หักเป็นการเหมาได้ร้อยละ 40 ของค่าแห่งลิขสิทธิ์ แต่ไม่เกิน 60,000 บาท

ในกรณีสามีและภริยาต่างฝ่ายต่างมีเงินได้ประเภทนี้และความเป็นสามีภริยาได้มีอยู่ตลอดปีภาษี ให้ต่างฝ่ายต่างหักค่าใช้จ่ายได้ตามเกณฑ์เดียวกัน

สำหรับค่าแห่งคู่วิลด์หรือสิทธิอย่างอื่น เงินปี หรือเงินได้ที่มีลักษณะเป็นเงินรายปีอันได้มาจากพินัยกรรม นิติกรรมอย่างอื่น หรือคำพิพากษาของศาล ไม่ยอมให้หักค่าใช้จ่ายใดๆ

3.5.4 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 4 ได้แก่

(ก) ดอกเบี้ยพันธบัตร ดอกเบี้ยเงินฝาก ดอกเบี้ยเงินกู้ ดอกเบี้ยตัวเงิน ดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ไม่ว่าจะมียอดหลักประกันหรือไม่ ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่อยู่ในบังคับต้องถูกหักภาษีไว้ ณ ที่จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ตามปีโตรเลียมเฉพาะส่วนที่เหลือจากถูกหักภาษีไว้ ณ ที่จ่ายตามกฎหมายดังกล่าว หรือผลต่างระหว่างราคาไถ่ถอนกับราคาจำหน่ายตัวเงินหรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือบุคคลอื่นเป็นผู้ออกและจำหน่ายครั้งแรกในราคาต่ำกว่าราคาไถ่ถอน รวมทั้งเงินได้ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันกับดอกเบี้ย ผลประโยชน์ และค่าตอบแทนอื่นๆที่ได้จากการให้กู้ยืมหรือจากสิทธิเรียกร้องในหนี้ทุกชนิดไม่ว่าจะมีหลักประกันหรือไม่ก็ตาม

(ข) เงินปันผล เงินส่วนแบ่งกำไรหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล กองทุนรวม หรือสถาบันการเงินที่มีกฎหมายไทยให้จัดตั้งโดย เฉพาะ สำหรับให้กู้เงิน ฯลฯ

ในกรณีที่บุตรชอบด้วยกฎหมายที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นผู้มีเงินได้ตาม (ข) นี้ และความเป็นสามีภริยาของบิดามารดาได้มีอยู่ตลอดปีภาษี ให้ถือว่าเงิน ได้ของบุตรดังกล่าว เป็นเงิน ได้ของบิดา แต่ถ้าความเป็นสามีภริยาของบิดามารดาได้มีอยู่ตลอดปีภาษี ให้ถือว่าเงิน ได้ของบุตรดังกล่าวเป็นเงิน ได้ของบิดามารดาผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือของบิดาในกรณีบิดา มารดาใช้อำนาจปกครองร่วมกัน หลักนี้ให้อนุโลมใช้กับบุตรบุญธรรมที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ด้วย

เงินได้ตาม (ข) ซึ่งได้รับจากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตาม กฎหมายไทย จะได้รับเครดิตภาษี 3 ใน 7 ส่วนของเงินปันผลหรือส่วนแบ่งกำไรที่ได้รับ ทั้งนี้ เฉพาะผู้มีเงิน ได้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น อนึ่ง เครดิตภาษีนี้จะนำมาใช้ในการ คำนวณภาษีเงิน ได้บุคคลธรรมดาตอนสิ้นปีภาษีเท่านั้น แต่ไม่เกี่ยวกับการคำนวณภาษีหัก ณ ที่ จ่าย และในการคำนวณภาษีเงิน ได้ต้องนำเครดิตภาษีเงินปันผลดังกล่าวมารวมคำนวณภาษีโดย ถือเป็นเงิน ได้พึงประเมินด้วย

(ค) เงินโบนัสที่จ่ายแก่ผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนในบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน นิติบุคคล

(ง) เงินลงทุนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเฉพาะส่วนที่จ่ายไม่เกิน กว่ากำไรและเงินที่กันไว้รวมกัน

(จ) เงินเพิ่มทุนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งตั้งจากกำไรที่ได้มา หรือเงินที่กัน

(ฉ) ผลประโยชน์ที่ได้จากการโอนการเป็นหุ้นส่วนหรือโอนหุ้น หุ้นกู้ พันธบัตร หรือตั๋วเงิน หรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลอื่นเป็น ผู้ออก ทั้งนี้ เฉพาะที่ตีราคาเป็นเงิน ได้ที่เกินกว่าทุน

เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 4 ในการคำนวณภาษีเงิน ได้บุคคลธรรมดา กฎหมายไม่ยอมให้หักค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ในหลาย ๆ กรณี กฎหมายให้เลือก

เสียภาษีโดยวิธีหักภาษี ณ ที่จ่ายแทนการนำไปรวมคำนวณกับเงินได้อื่นตามหลักทั่วไป ซึ่งจะ
ทำให้ผู้มีเงินได้ต้องเสียภาษีตามบัญชีอัตราภาษีในอัตราที่สูงกว่าอัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย
สามารถประหยัดภาษีได้ (ถ้ามีเงินได้สุทธิต่ำกว่า 500,000 บาท ควรนำภาษีหัก ณ ที่จ่ายมารวม
คำนวณภาษีจะเสียภาษีน้อยกว่า)

3.5.5 เงินได้พึงประเมินประเภทที่ 5 เงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นที่ได้รับ
เนื่องจาก

(ก) การให้เช่าทรัพย์สิน

(ข) การผิดสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สิน

(ค) การผิดสัญญาซื้อขายเงินผ่อน ซึ่งผู้ขายได้รับคืนทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้น
โดยไม่ต้องคืนเงินหรือประโยชน์ที่ได้รับแล้ว

ในกรณี (ก) ถ้าเจ้าพนักงานประเมินมีเหตุผลอันควรเชื่อว่าผู้มีเงินได้แสดงเงิน
ได้ต่ำไปไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เจ้าพนักงานประเมินมีอำนาจประเมินเงินได้นั้นตาม
จำนวนเงินที่ทรัพย์สินนั้นสมควรให้เช่าได้ตามปกติ และให้ถือว่าจำนวนเงินที่ประเมินนี้เป็น
เงินได้พึงประเมินของผู้มีเงินได้ ในกรณีนี้จะอุทธรณ์การประเมินก็ได้ ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติ
ว่าการอุทธรณ์ตามประมวลรัษฎากรมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณี (ข) และ (ค) ให้ถือว่าเงินหรือประโยชน์ที่ได้รับไว้แล้วแต่วันทำ
สัญญาจนถึงวันผิดสัญญาทั้งสิ้น เป็นเงินได้พึงประเมินของปีที่มีการผิดสัญญานั้น

สำหรับเงินได้ประเภทที่ 5 ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กฎหมาย
ให้หักค่าใช้จ่ายได้ดังนี้ คือ

(1) การให้เช่าทรัพย์สิน ผู้มีเงินได้มีสิทธิเลือกหักค่าใช้จ่ายวิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

ก. หักตามความจำเป็นและสมควร หรือ

ข. หักเป็นการเหมาในอัตราคงต่อไปนี้

1) ถ้าเป็นบ้าน โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือแพ ในกรณีเจ้าของเป็นผู้
ให้เช่า ให้หักค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 30 ยกเว้นในกรณีให้เช่าช่วงให้หักค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าเช่าที่
เสียให้แก่ผู้เช่าเดิม หรือผู้ให้เช่าช่วงแล้วแต่กรณี